

נמי חזו למתק' — קשה, מהי ההשוואה מאיסורי אכילה להוצאת שבת, והלא כבר שנינו (עו): כל מיני אוכלים ששיעורם שוה מצטרפים לשיעור הוצאה, ואין משגיחים כלל בשם המאכל או בטעמו? ויש לומר, אמנם אוכלים ששיעורם כגורגרת מצטרפים בכל אופן, הואיל ושיעורם שוה, אבל התבלינים שאין חייבים עליהם אלא כשיעור שראויים לתבל ביצה, הלא אם תצרף כמה מהם אין הביצה מתובלת בכך, שהרי אין טעמם שוה, [וגם אין השיעור שוה לכל תבלין, יש תבלין שטעמו חזק ודי ממנו מעט כדי לתבל, ויש שטעמו חלש], ומדוע מצטרפים? לכך הוצרך להעמיד בראויים למתק, והרי בין כולם ישנו שיעור הראוי לתבל את הביצה. (רמב"ן; תורי"ד.

לעיל (עו.) מבואר שדברים שאינם שוים בשיעוריהם כלל, אינם מצטרפים אף לא לקל שבהם. וכאן מבואר שהתבלינים מצטרפים הגם שחזקם שונה, וכל אחד שיעורו שונה מחברו, כאמור — יש לומר לפי שיעור כולם כדי לתבל ביצה לכן מצטרפים, ומכל מקום כאשר אחד מתוק ואחד חריף אינם מצטרפים כלל).

דף צ

'אלא מאי בורית כבריתא... כבריתא מי איתא בשביעית (והתנן) [והתניא] זה הכלל כל שיש לו עיקר יש לו שביעית ושאינו לו עיקר אין לו שביעית' — רש"י פרש 'כבריתא' — גפרית. והריטב"א הקשה על כך, הלא פשוט שאין שייך בו דין שביעית. ולכן פרש שהוא מין צומח, ורגילים לייטול את עיקרו מן הקרקע. וקושית הגמרא היא מדברי המשנה בשביעית, שאין נוהגת שביעית אלא בדבר שמניחים את עיקרו בקרקע ומלקטים רק את העלים או הפרי. [והיא משנת 'כלל גדול אמרו בשביעית, כל שהוא... ומתקיים בארץ'. ושינו וקצרו לשון המשנה, כדרך הגמרא בכמה מקומות].

בדומה לזה פירש ב'חדושי הר"ן', שה'כבריתא' הוא עשב שאין לו עיקר. וכתב המאירי: אין לפרש 'בורית' — סבון (הצפון, הנקרא בלעז שאבו"ן), כי ודאי אין לו שביעית, שהרי אינו ראוי לאכילה. ואף על פי שהוא נעשה מקצת שרשים — משנעשו אפר הופקע מהם איסור שביעית. אכן אפשר לפרש שהכוונה כאן על אותם שורשים שהסבון נעשה מהם.

(א. גם בפרוש רש"י על ירמיה (ב, כב) תרגם 'בורית' האמורה שם — שאבו"ן בלעז.

ב. עוד על קדושת שביעית בסבון — ע' בשו"ת שבת הלוי ח"ה קנה).

'אשלג... ומשתכח בנוקבא דמרגניתא, ומפקי ליה ברמצא דפרולא' — האשלג נמצא בנקבי המרגלית (צדפות), ומוציאים אותו במסמר של ברזל, שמכניס חוד הברזל בנקב המרגלית ומוציא ממנו כמין עפר, והוא האשלג. (רי"ד)

'מאבני המזבח ומעפר המזבח, מִקֵּק ספרים ומִקֵּק מטפחותיהם — כל שהוא, שמצניעין אותן לגזון. רבי יהודה אומר: אף המוציא משמשי עבודה זרה כל שהוא' — הרמב"ן כתב שמדובר במשנה כשמוציאים כדי לשרפם או להוליכם לים המלח וכדומה, [ובדברים הטעונים גניזה — מוציאים כדי לגזנם]. וסובר תנא דמתניתין מלאכה שאינה צריכה לגופה חייבים עליה, כרבי יהודה. אבל לרבי שמעון פטור בכל אלו.

(נראה לדייק מתוך דבריו, שהמוציא משמשי ע"ז שלא על מנת לאבדם — פטור אף לרבי יהודה, וכמו שאמרו לעיל עה: בעצי אשירה, [שלא כרש"י שכתב שהתנא דלעיל חולק עם רבי יהודה], לפי שאין מצניעים ע"ז אלא לצורך זה, לאבדה, הלכך אם הוציא למטרה אחרת, אין לו חשיבות כלל).

והרי"ד חולק וסובר שגם לרבי שמעון אין פטור אלא בעבודה זרה או במוציא את המת וכדו', שאין לו צורך בגופם, אבל במקק ספרים והדומים לו, הואיל והם טעונים גניזה בגלל קדושתם, והמוצאם אינו משליכם לחוף אלא להפך, מצניעם כדי לגנום — הרי הם חשובים וחייבים עליהם.

'נחשת — לא יפחות ממעה כסף. תניא רבי אליעזר אומר: לא יפחות מצינורא קטנה של נחושת...'
— נתבאר במנחות קז.

'זרעוני גינה פחות מכגורגרת — רבי יהודה בן בתירה אומר: חמשה' — כלומר, אם הם פחות מכגורגרת — שיעורם חמשה, אבל כגורגרת חייב בפחות מחמשה, שהרי ראויים הם לאכילה או לפי טלה. (רא"מ הורביץ ועוד. ואולם הרי"ד כתב שזרעוני גינה אינם נאכלים. ואולי כוונתו כדברי רש"י, שאעפ"י שהם ראויים למאכל, היות ואינם מיועדים לכך אלא לזריעה, אין שיעורם כגורגרת. ולפי"ז נראה שאף בכגורגרת פטור בפחות מחמשה, וכדברי אב"י (עז).) 'כל מילתא דשכיחא ולא שכיחא — אוול רבנן בתר דשכיחא לקולא'. וע"ע מאירי; פני יהושע; מרכבת המשנה יח, ז).

בירושלמי מפרש 'חמשה מינים' — שכן דרכם ליזרע בערוגה.

(ע"ב) 'תורי דקל — אחת' — שכן היא ראויה לקשור בה דלעת בישה. (הערוד; פסקי ריא"ז).

'ותנא קמא סבר לא, מאי טעמא דילמא אכיל ליה...' — על ענין ספיית איסורים לקטן, בהקשר לסוגיתנו, ע' משנה למלך — מאכלות אסורות יז, כז; שו"ת פרי יצחק ח"א יא יב; שו"ת אחיעזר ח"ג פא.

*

'לכלייא עורב' — יש לדקדק מדוע הקפידו דוקא על עורב? ונראה לי, על פי הידוע שהעורב מתאכזר על בניו, והרי ההיכל נבנה לעורר רחמיו של הקב"ה על בניו, אלו ישראל, — אינו בדין שישב האכזר על מקום זה. [וכיוצא בזה אמרו, אמרה תורה לא תניף עליהם ברזל כי מזבח מאריך ימיו של אדם וברזל מקצרו, אינו בדין שיעלה המקצר על המאריך] (בן יהודע).

פרק עשירי

'כגון שהצניעו ושכח למה הצניעו והשתא קא מפיק ליה סתמא' — אבל רוצה הוא באותה הצנעה, שמא יזכור למה הצניעו. ('חדושי הר"ן). ואולם אם שכח מכל וכל את הצנעתו הראשונה, ועתה הוציא בסתם — פטור. (הרי"ד)